

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: 10.30520/tjsosci.1620905

Thyateira Kenti Bazilikası Buluntusu Bir Grup Seramik

Derya EROL¹

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Tınaztepe Yerleşkesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Buca-İzmir, derya.erol@deu.edu.tr

Özet

Thyateira'nın Hellenistik dönemde Seleukos tarafından kurulan bir katoikia olduğu düşünülmektedir. Thyateira, Pergamon krallığına bir kent olarak İ.Ö.133 yılı sonrasında Roma egemenliğine girmiştir. Roma egemenliği altında Asia Minor eyaletinde hem ekonomik hem de siyasi açıdan önemli bir kent olabilmeyi başarmıştır. Roma döneminde Asia Eyaleti'nin önemli kentlerinden biridir. 2024 yılında yeniden başlatılan kazı çalışmaları, 1970'lerde açığa çıkarılan Bazilika'da devam etmiştir. Bu çalışmalarda elde edilen seramik buluntular, özellikle kandiller ve unguentariumlar, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. İncelenen kandiller, Roma dönemi seramik üretim tekniklerini ve sembolik kullanım alanlarını göstermektedir. Ayrıca, unguentariumlar, buldukları bağlam ve tarihlendirme yöntemleriyle kentin dönemleri hakkında ipuçları sunmaktadır. Yapılan incelemeler, kentin İ.Ö. 4-3. yüzyıla kadar uzanan geçmişine ışık tutmuştur. Elde edilen verilerle görülmektedir ki Thyateira Hellenistik dönemde sadece bir katoikia olarak kurulan küçük bir askeri karakol olmaktan çıkmış gelişkin bir Hellenistik dönem kentlerinden birisi haline gelmiştir. Roma İmparatorluk döneminde ise kent hem ticaret yollarının kavşak noktasında yer alması hem de pek çok alanda üretimde bulunan bir kent olarak bölgede çok büyük ekonomik ve kültürel etkinliği bulunmaktadır. Bu buluntular, Thyateira'nın üretim ve ticaret ağlarındaki önemini daha iyi anlamaya yönelik değerli veriler sağlamakla birlikte kentin tarihsel gelişimini ortaya çıkarmayı sağlayacak bulgular sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Thyateira, Bazilika, kandil, unguentarium, Roma dönemi

ORCID¹: <https://orcid.org/0000-0003-1580-6448>

Başvuru Tarihi: 15 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 27 Ocak 2015

A Group of Ceramic Find from the Basilica of Thyateira City

Abstract

Thyateira is thought to have been an outpost founded by Seleucus during the Hellenistic period. Thyateira came under Roman rule after 133 BC as a city in the Pergamon kingdom. Under Roman rule, it managed to become an important city in the Asia Minor province, both economically and politically. It was one of the important cities of the Asia Province during the Roman period. The excavations, which resumed in 2024, continued in the Basilica, which was unearthed in the 1970s. The ceramic findings obtained in these studies, especially the lamps and unguentaria, form the basis of this study. The lamps examined show Roman-era ceramic production techniques and symbolic areas of use. In addition, the unguentaria provide clues about the periods of the city with their context and dating methods. The studies conducted shed light on the city's history, which dates back to the 4th-3rd centuries BC. The data obtained show that Thyateira ceased to be a small military outpost established as a mere cathoikia in the Hellenistic period and became one of the developed Hellenistic cities. During the Roman Empire, the city had a great economic and cultural activity in the region, as it was located at the crossroads of trade routes and was a city that produced in many areas. These findings provide valuable data to better understand the importance of Thyateira in production and trade networks, as well as findings that will reveal the historical development of the city.

Keywords: Thyateira, Basilica, lamp, unguentarium, Roman period

Received Date: 15 January 2025

Accepted Date: 27 January 2025

GİRİŞ

Thyateira kenti, Manisa ilinin Akhisar ilçesinde yer alan önemli bir Roma kentidir. Lydia ve Mysia bölgelerinin sınırında kalan kent, Roma dönemi boyunca çok önemli yol güzergahlarında olduğu için ticarete çok gelişmiş zengin toprakları ve diğer kaynakları ile de ekonomik olarak yüksek refah düzeyine sahip bir kent olmuştur. Roma imparatorlarının geldiği bir kent olmakla birlikte zanaatkarlık ve sanat alanında da son derece ileri oldukları bilinmektedir. Kentin Roma dönemi öncesine ilişkin durumu ile ilgili kesin bilgiler olmamakla birlikte 2024 yılında yapılan kazı çalışmalarında Thyateira'nın Klasik dönemde de bir kent olarak var olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir.

Çalışma konusu seramiklerin bulunduğu yapı olan Bazilika, dikdörtgen planlı kısa kenarı apsisli bir plan tipi göstermektedir. Örgü sistemi ve planı dikkate alındığında Erken Roma İmparatorluk döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda şimdiye kadar tek katlı olduğu düşünülen yapının aslında iki katlı olduğu da anlaşılmıştır. Ancak yapıdaki kazı çalışmaları devam ettiği için kriptoportik olup olmadığı ve planın tam olarak nasıl olduğu henüz netleşmemiştir. Bu bağlamda yapı içerisinden gelen her buluntu çok dikkatli çalışılarak yapının tarihlenmesinde destek olabilecek bulgular elde etmek amaçlanmıştır.

2024 yılı kazı çalışmalarında kentin Bazilika'sında bulunmuş olan kandil ve unguentariumlar çalışma konusunu oluşturmaktadır. Kazı çalışmaları sırasında bulunan bu buluntuların tarihlendirilmesi ve yapının kullanımına ilişkin öneriler geliştirebilmek amacı hedeflenmiştir.

2. THYATEIRA KENTİ

Thyateira kenti, Manisa ili Akhisar ilçesinde yer almaktadır. Thyatira Antik Şehri (Modern Akhisar), Lydia'nın kuzeybatı kesiminde, Hermus Nehri'nin (modern Gediz) kuzey kolu olan Lycus Nehri (modern Gördük) boyunca geniş, verimli bir ovanın ortasında yer almaktadır. Şehir deniz seviyesinden 103m yüksekliktedir(Wilson, 2020:655).

Çeşitli antik kaynaklar, Makedon kolonisi olarak kurulmadan önce şehrin adının Semiramis, Pelopeia ve Euhippia olduğunu söylemektedir (Cohen, 1995:238-239; Diest, 1889:21). Hem David Magie hem de Wilson'ın aktardığı üzere şehrin adı muhtemelen Asya kaynaklı bir isimden gelmekte ve "teira" sözcüğünden türemektedir. "Teira" sözcüğü Lidya dilinde "kale" anlamına gelmekte ve dolayısıyla Yunanca'ya Thyateira (Θυάτειρα) şeklinde geçmiştir (Magie, 1950: 977).

Strabo, Thyateira'dan bir Makedon kolonisi (κατοικία μακεδόνων) olarak bahsetmiş ve Seleukos'un burada askeri bir üs kurarak Asya'da kontrol sağlama çabalarıyla şehri kurduğunu ileri sürmüştür. Aynı şekilde Stephanus Byzantius da şehrin adını Seleukos Krallığı'nın kurucusu Seleukos I Nikator'a bağlamış ancak şehrin isminin "θυγατέρα" dan (kızı) türetildiği fikrini ileri sürmüştür (Magie, 1950:977). Benzer şekilde Cohen de antik yazar Stephanos Byzantius'un Thyateira isminin veriliş efsanesi hakkında şehrin olası kurucusu olan Seleukos I'in şehre kızının adını verdiğini not aldığını ancak bu bilginin doğruluğunun tartışmaya açık olduğunu yazmıştır (Cohen, 1995:240).

İÖ 3. yüzyılda Galatlar, Seleukoslar ve Attalidler 'ın Thyateira için sık sık mücadele ettikleri görülmektedir. MÖ 274'lü yıllarda Galatlar tarafından yağmalandığı görülen şehir, MÖ 226'lara kadar genel anlamıyla Seleukosların kontrolünde kalmış ancak bu tarihle beraber şehrin kontrolü Attalidlerin eline geçmiştir. MÖ 223'e kadar Seleukos ve Attalideler arasında el değiştiren şehir Antiochus III'ün Seleukosların kralı olmasıyla tekrar Selukos yönetimine girmiştir. Ancak şehir MÖ 218'de tekrar Attalid kontrolüne girerek MÖ 201'e kadar yani Attalidlerin Philip V 'le

karşı karşıya gelmesine kadar, Attalid yönetiminde kalmıştır. Philip V ile Attalidler arasındaki gerginlikten yararlanan Antiochus III şehri geri almış ve MÖ 190'lara kadar Thyateira, Selekosların yönetiminde kalmaya devam etmiştir (Gkikaki, 2016:2).

Seleukos ordusunun Magnesia Savaşı'ı öncesi Thyateira yakınlarında kamp kurduğu yazılmış olsa da savaşı kaybetmeleri ve Roma ile Apamea Antlaşmasını yapmaları sonucu Roma şehri ele geçirilmiş ancak şehrin kontrolünü Attaloslara devretmiştir. Böylece Thyateira bir asır boyunca Attalid yönetiminde kalmıştır (Wilson, 2020: 657).

Strabon, savaşlar nedeniyle şehrin savunmasız kaldığını ve MÖ 150'de Bithinyalı Prusias tarafından ele geçirildiğini yazmıştır. Sonrasında MÖ 131'de Attalos Krallığı'nın Roma'ya bırakılmasına karşı isyan eden Aristonicus, şehri ele geçirmiştir. Aristonicus, Thyateira ve Apollonis gibi önemli şehirleri ele geçirse de hem bölgedeki şehirlerin hem de Roma'nın ona karşı harekete geçmesiyle kısa sürede şehri kaybetmiştir. Romalılar, durumu kontrol altına almak için bir dizi askeri lider göndermiş ve Marcus Perpernas, Aristonicus'u yakalayıp savaşı sona erdirmiştir. Onun ardından consul olarak görev yapan Manius Aquillius bölgeyi Roma'ya bağlayarak düzenli bir yönetim sistemi oluşturmuştur. (Strabo, Geography 14.1.38) MÖ 129'da Thyateira, Asya'nın Roma eyaletine dahil edilmiş ve eyaletin on üç idari ve yargı merkezinden biri olan Pergamon Conventus'unda yer almıştır (Habicht, 1975: 70,78,80) Roma döneminde Thyateira, MÖ 129 yılında Roma valisi Manius Aquillius'un Roma yollarını geliştirmesi üzerine ulaşımda da önemli bir konum haline gelmiştir. Pergamon'dan başlayarak Laodikeia ve Efes'ten gelen bir yolla birleşmiştir (Wilson, 2020:657).

MÖ 89-85 yıllarına gelindiğinde Thyateira, Mithridates Savaşlarında önemli bir rol oynamıştır. Esas olarak Roma ile Pontuslu VI. Mithridates arasında gerçekleşen ve Roma'nın içindeki güç mücadelelerinin de etkilediği Mithridates Savaşları'nda Sulla, Mithridates'e karşı sefer yönetmekte olan bir Roma generali ve devlet adamıydı. Aynı zamanda başka bir Roma komutanı olan Fimbria, başlangıçta Roma'yla aynı çizgide olsa da bağımsız hareket ederek Sulla ile gerginlik yaşamaktaydı. Bu süreçte MÖ 84'te Fimbria, Thyateira'nın kontrolünü ele geçirmiş ancak Sulla'ya karşı koyamayacağını anladığında şehri barışçıl bir şekilde teslim etmiştir. Teslimiyetten sonra Fimbria'nın birlikleri Sulla'nın ordusuna entegre edilmiş ve Sulla'nın konumu güçlenmiştir (Thayer, 2018; Plutarch, Sulla 25.1).

MÖ 27 civarında ise Thyateira ve Küçük Asya'daki diğer şehirlerin bir deprem sonrası önemli hasar gördüğü ve bu şehirlerin felaketten kurtulmak için Roma imparatoru Augustus 'tan yardım istediği yazılmıştır. (Agathias, 1975, s.50) Yardım çağrısı Roma Senatosu'na havale edilmiş ve MÖ 24'te Tiberius, Thyateira ve komşu şehirlerine yardım sağlanması gerektiğini savunmuştur. Böylece senato şehirlerin yeniden inşasına yardımcı olmak için destek verilmesine karar vermiştir. (Thayer, 2014; Suetonius, Life of Tiberius 8) İmparatorluk döneminde, Thyateira'nın yeniden inşası sadece deprem hasarını onarmakla sınırlı kalmamış; hem vatandaşlar (dēmos) hem de zengin özel bağışçılar tarafından finanse edilen kamusal alanlar genişletilmiştir.

İ.S.131- 132 yılında Hadrianus tarafından kurulan Panhellenion birliğinin üye kentlerinden birisi olmuştur. Atina'nın merkez olduğu bu birlikte Hadrianus Panhellenion isimli yeni bir kült oluşturularak Roma Hellen ilişkilerini iyi yönde geliştirmiştir (Doukellis, 2007:205). Antoninler döneminde Milet ve Tralleis'in yönetim merkezi sonrasında Thyateira'da Panhellenion birliğinin Asia yönetim merkezi olmuştur (Spawforth, Walker, 1985:81). Kent, Hadrian döneminde artan ve gelişen ticaretin de etkisi ile bölgede daha güçlü ve etkin olmaya başlayan zengin kentlerden birisi olmuştur.

Hadrianus, İ.Ö.123 yılında Thyateira'yı ziyaret etmiştir. Kenti ziyareti ile kentin Neokoros ünvanı alıp

almadığına ilişkin bir bilgi bulunmamakla birlikte bu ziyaretinde imparator adına bir halk binası ve kutsal alan inşa edilmiş olmakla birlikte Hadrian onuruna Hadrianeia isimli çok büyük bir festival düzenlenmiştir (TAMV, 2:1022; Mitchell, 1993,:219).

Thyateira, Erken Roma İmparatorluk döneminde, Pergamon conventusuna bağlıydı. Caracalla döneminden itibaren kent kendi başına bir conventus merkezi olmuştur (Robert, 1969 b:278; TAM V.2:943). Kentin bir conventus merkezi olması bölgedeki diğer kentler arasında onurlandırılmış aynı zamanda da ekonomik anlamda gelişmiştir. Conventus merkezi olmak kente ekonomik anlamda da bir canlanma sağlayan büyük kazançlar elde etmesini sağlamaktadır. Caracalla döneminde kent, iyice gelişmiş ve neredeyse yeniden inşa edilmiştir.

İS.395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması ile kent, Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır.

Thyateira, İ.S.5-7 yy. lar arasında Piskoposlar, kent üzerinde önemli etkili bir lider konumuna yükselmiş yapı denetimleri ve kent yaşamı hakkında kararlar vermişlerdir (Rapp, 2000:379).

Thyateira ile ilgili ilk ele geçen epigrafik metinde İ.Ö.274 yılında kentte Apollon Apollon Pityanos kültüne ilişkin bulgular görülmektedir (TAMVII). Apollon Pityaenos hakkında ele geçen bu epigrafik belge Galat istilası sırasında, Galatlar tarafından esir alındıktan sonra kurtulup kente geri dönen Thyateiralı Phanorkes'in babasının, onun için Apollon Pityaenos'a şükranlarını sunduğu adak yazıtıdır. Bu belge ayrıca Thyateira'da Galat istilası olduğuna dair elde bulunan tek kanıttır.

Ancak kentin baş tanrısı olan Apollon, Tyrimnaios epitheti ve onun kültü ile ilgili en erken veriler Erken İmparatorluk dönemine tarihlenen bir yazıttan elde edilmektedir. Bu yazıtta kentin baş tanrısı olduğu ifade edilmekle birlikte kentin dışında bir kutsal alanı olduğu da anlatılmaktadır (Malay, 1999:42, n.25).

Tanrı Apollon'un Tyrimnaios epitheti ile Roma döneminde Thyateira'nın baş tanrısı olması nedeni ile kentin çok önemli bir Apollon kült merkezi olabileceği düşünülmektedir. Özellikle ele geçen yazıtlarda kentin dışında Apollon adına büyük bir tapınak yapıldığı ifade edilmektedir.

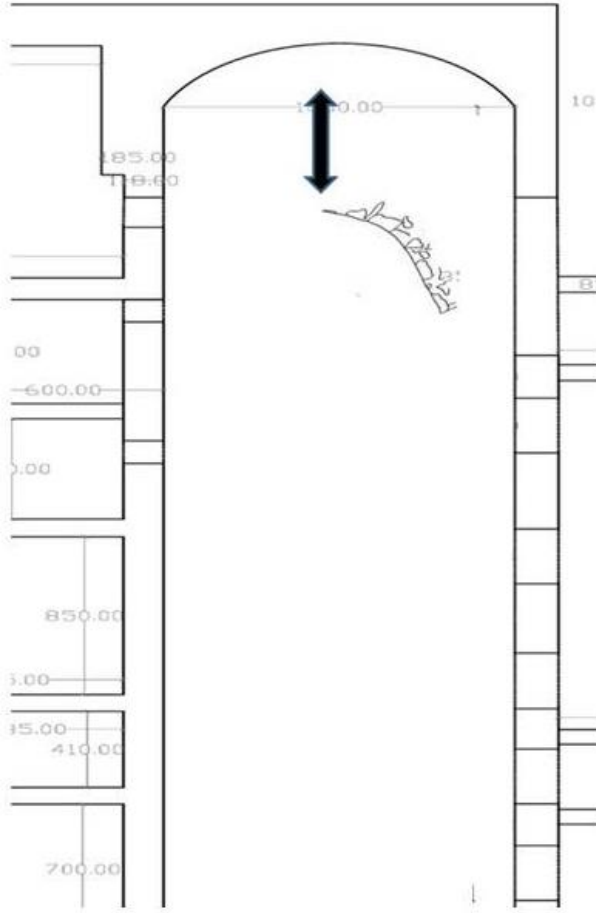
3. THYATEIRA 2024 KAZI SEZONU BAZİLİKA BULUNTUSU KANDİL VE UNGUENTERİUM

Thyateira bazilikası, Tepe mezarı olarak bilinen alan üzerinde yer almaktadır. Bazilika'da ilk kazılar, 1962 yılında Prof.Dr. Yusuf Boysal tarafından Tepe mezarlığında gerçekleştirilmiştir. 1968-1971 yılları arasında Rüstem Duyuran tarafından Tepe mezarlığında kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Bu çalışmalar neticesinde bu alanda Bazilika, çeşitli geç dönem yapıları ve sütunlu yol olarak tanımladıkları yapılar temizlenmiştir.

Resim- 1: 1968-1971 yılları arasında Rüstem Duyuran tarafından açılan Tepe mezarında yer alan Bazilika ve diğer geç dönem yapıları

2024 kazı sezonunda Bazilikanın içerisinde yapılan sondaj açması ile birlikte aslında Duyuran tarafından ortaya çıkarılan yapının bazilikanın üst katı olduğu anlaşılmıştır. Bazilikanın birinci katının freskli duvarları olduğu bu sondaj açmasında tespit edilmiştir. Bazilikanın tam planı henüz tam olarak bilinmemekle birlikte yapının İ.S.1-2 yy aralığında inşa edilmiş olduğunu gösteren veriler bulunmuştur.

Resim- 2: 2024 yılı çalışmalarını içeren Bazilika plan

2024 kazı sezonunda Bazilikanın kuzeydoğusunda yapılan sondaj açmasında ağız, kaide ve kulp parçalarını içeren seramik buluntuları çok yoğun bir şekilde bulunmuştur.

Bazilika içerisindeki T7/A sondaj çalışmasında 134.43 seviyesinde kulbunun bir kısmı kırık olarak bir kandil bulunmuştur(Resim-3). Kat.No-1 olan kandilin halka biçimli kulbu kırıktır. İnce katkılı iyi pişirimli hamuru, pembemsi kahverengindedir. Astar, pürüzsüz ve yarı mat görünümlüdür. Astar, kırmızımsı kahverengindedir.

Tüm omuzu dolaşan asma yaprakları ve üzüm salkımlarından oluşan bezeme bulunmaktadır. Geniş ve derin diskusu üzerinde bir köpek betimlemesi yer almaktadır. Burun omuzla kalp biçimli bir bezeme ile birleşmiştir. Burun etrafındaki kalp biçimli çerçevenin her iki tarafında nokta baskı bezemeler görülmektedir.

Roma dönemi kandillerinin omuz bezeme tipleri içerisinde asma yaprakları ve üzüm salkımları en sevilen bezemelerdir. Hemen her tip kandil tipinde görülmektedir. Ancak çok erken örneklerin omuzlarının dar olması nedeni ile İ.S.1.yy.ın ikinci yarısı sonrasında daha yaygın bir kullanımı olduğu görülmektedir.

Kalp biçimli burunlu kandiller grubu dahilinde bir kandildir. Kandilin burnundaki kalp şeklinden dolayı bu ismi almış ve Loeschke (1919) tarafından Tip VIII Burun Tipi H olarak gruplandırılmaktadır. Loeschke 1919 Tip VIII, olarak gruplandığı bu formu, İ.S.1-3 yy aralığına tarihlendirmiştir (Loeschke, 1919).

Thyateira örneğinin diskusunun geniş olması nedeni ile İ.S.3 yy. yerine İ.S.1.yy.ın ikinci yarısı içerisinde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte benzer tipte örneklerin olduğu yerleşimlerde de İ.S.1.yy.ın ikinci yarısı içerisinde tarihlendirilmektedir (Bailey 1988, Pl. 103, Q 3080-Q 3081; Ladstätter 2005, Taf.

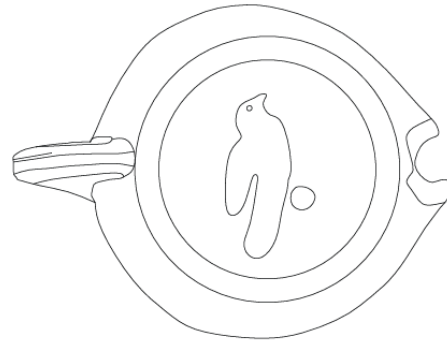
205, K 900; Williams 1981, Pl. 6, 130; Waagé 1941, Fig. 78, 116). Aynı zamanda bu kandilin burnunda yanma izleri görülmemektedir. Olasılıkla adak olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Resim- 3:Kalp Burunlu kandil, İ.S.1.yy.ın ikinci yarısı

131.58 seviyesinde bir başka kandil bulunmuştur(Resim-4). Kat.No-2 olan kandilin burnunu kırık bir şekilde bulunmuştur. İnce katkılı hamuru mikalıdır ve iyi pişirimidir. Astar pürüzsüz ve yarı mat görünümlüdür. Kırmızımsı kahverengi rengindedir. Kullanılmaktan dolayı yanma izleri burunun kalan kısmında görülmektedir.

Diskus derindir ve diskusunu kalın bir dış bükey profilli bir daire ile çevrelenmiştir. Kandil halka biçimli kulba sahiptir. Kandil, yüzük biçimli kandil grubu dahilinde bir kandildir. Loeschke 1919, Tip VIII Burun Tipi R olarak gruplandırmıştır. Bu grup Loeschke tarafından İ.S.1.yy.a tarihlendirilmiştir(Loeschke, 1919:239) . Thyateira örneği Loeschke ve Ephesos kentinde bulunmuş örneklerle çok benzer olması nedeni ile İ.S.1 yy içerisine tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir (Miltner, Taf. XII, 115).

Resim- 4:Kat.No-2:Yüzük biçimli kandil, İS..1.yy.ın ikinci yarısı

Resim- 5: Unguenmtaerium, İ.Ö.4-3 yy

134.45 seviyesinden bulunmuş olan Kat.No-3 numaralı unguentariumun ağız ve kaidesi büyük ölçüde kırık olarak bulunmuştur (Resim-5). Kum kireç ve taşçık katkılı hamur orta derecede iyi pişirimidir ve kahverengi rengindedir. Krem renkli astarı, kap düzletilmeden uygulanmıştır. Dolayısı ile homojen bir görünüm oluşmuştur. Üzerinde boya ya da bezeme bulunmamaktadır. 11.4 cm yüksekliğinde dışa çekik ağızlı ve kısa boyunludur. Gövde küreseldir ve küresellik tüm gövde üzerine inmiştir. Ayak kısadır ve unguentariumlarda ayakların yeni yeni uzamaya

başladığı dönemi tanımlamaktadır.

Thyateira buluntusu unguentariumun gövdesi küreseldir ve küresellik gövdenin ortasına doğru inmiştir. Ayağın uzamaya ve kaidenin küçülmeye başladığı erken form özellikleri göstermektedir. Bununla birlikte Thyateira örneği dolgu buluntusu olması nedeni ile benzeri örneklerin bulunduğu yerleşimlerde yapılan tarihlendirmeler ışığında değerlendirilecektir. Bu bağlamda Thyateira örneğinin benzerlerinin bulunduğu Perge (Çokay, 2003, 117, 118), Kerameikos (Kerameikos IX, Lev.96, E86.1), Atina (Thompson, 1934, 335), Korinth (Corinth VII,3,Lev.20) ve Sardeis (Rotroff, Oliver, 2003, Lev.43, No:253) yerleşimlerinde form, İ.Ö.4 yy.ın sonlarına tarihlendirilmektedir. Thyateira örneği gösterdiği stil özellikleri bu yerleşimdekiler ile benzer özellikler gösterdiği için İ.Ö.4 ve 3 yy aralığına tarihlendirilmesi önerilmektedir.

Resim- 6:Unguentarium, İ.S.1 yy.

134.37 seviyesinde ağzı ve boynunun bir kısmı kırık 6.5.cm. yüksekliğinde Kat.No-4 numaralı bir unguentarium bulunmuştur. Kaba katkılı hamuru iyi pişirimidir. Astar kabın yüzeyi düzletilmeden uygulanmıştır. Gövde sarkık kaideye kadar inmektedir. Kaide düz ve geniştir.

Unguentariumun gövdesi kaideye doğru sarkarak kaidesi genişlemiştir. Roma dönemine gelindiğinde unguentariumların gövdeleri konik sarkık bir görünüm almaktadırlar. Kaide düz ve geniştir. Bu stil özellikleri nedeni ile İ.S.1.yy. içerisinde değerlendirilmektedir. Benzer örneklerin bulunduğu yerleşimlerde Thyateira örneğinin benzeri tipler İ.S.1.yy. içerisinde değerlendirilmişlerdir (Smith 1982, Fig. 7, 129; Gassner 1997, Tafel 56, Fig. 708). Bu örnekler ve tipin stil özellikleri dikkate alındığında Thyateira örneğinin de İ.S.1.yy.a tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Thyateira antik kenti Hellenistik dönemde Seleukos tarafından bir Katoikia yerleşimi olarak kurulduğu ifade edilse de kentin kuruluşunun daha da erkene gittiği elde edilen buluntulardan anlaşılmaktadır. Kentin asıl gelişimi İ.Ö.133. yılından sonra Pergamon krallığının Roma'ya vasiyet yolu devri ile gerçekleştiğinden sonra başlamaktadır. Kent Roma İmparatorluk döneminde bölgede önemli bir yere sahiptir. Hem ekonomik hem siyasi olarak çok etkin bir yapıda

olduğu kentte yapılan çalışmalarla ortaya çıkacaktır.

Bazilika'da 2024 kazı sezonunda bulunan ve çalışma konusu olan kandil ve unguentariumlardan birisi Roma dönemine tarihlendirilmektedir. Kat.No-3 numaralı Unguentarium, İ.Ö.4-3 yy aralığına tarihlendirilmektedir. Kat.No:1, 2 ve 3 numaralı buluntuların her biri İ.S..1.yy.a tarihlendirilmiştir.

İ.Ö.4-3 yy. aralığına tarihlendirilen Kat.No:3 numaralı unguentarium buluntular içerisinde en erken tarihli olanıdır. Bulunduğu alan, konteks değildir dolayısı ile bu unguentariumun form özelliklerine göre tarihlendirme yapılmıştır. Hamur ve astar yapılarına bakıldığında daha çok günlük kullanım için üretildiği anlaşılan kap, yerel üretim de olabilir. Ancak şimdiye kadar kentin İ.Ö.4-3 yy.larda seramik üretimi yaptığını ya da bu dönemdeki kente dair çok bilgi bulunmamaktadır. Gelecek yıllardaki çalışmalar bu konuda daha kesin veriler sunacaktır.

Kat.no-1 numaralı kandil, Roma döneminin tipik kandil formlarından olan kalp biçimli burunlu kandiller grubu dahilindedir. Kat.No-2 numaralı kandil de yine Roma dönemi tipik kandil formlarından birisi olan yüzük biçimli kandil grubu dahilindedir. Kandiller İ.S.1.yy a tarihlendirilmektedir.

Roma döneminde İtalya merkezli üretilmeye başlayan bu kandiller Roma'nın Asia Eyaletinin kurulumu tamamlanınca tüm Batı Anadolu'da üretilmeye yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Thyateira bazilika buluntularının Roma dönemi geleneği seramik formlarını ve kandil formlarını kullandığı olasılıkla da ürettiği görülmektedir.

Thyateira, Roma döneminde seramik üretimi yaptığı ihraç ettiği pişmiş toprak künklerdeki atölye baskılarından bilinmektedir. Thyateira'da seramik üreticilerinin kurduğu karameis isimli dernekleri bulunduğu yazıtlardan bilinmektedir (Diest, 1889:21).

Bu bağlamda hem her iki kandilin hem de Kat.No-4 numaralı unguentariumun de üretim merkezlerinin Thyateira olabileceği düşünülmektedir.

Bazilika içerisindeki sondajda bulunan malzemenin İ.S.1.yy.ağırlıklı olması kentin İ.S.1.yy.daki büyük onarımlar sırasında inşa edildiği düşüncesini destekler nitelikte buluntular olarak görülmektedir.

Kaynakça

- Bailey, D. M. (1988). *A catalogue of the lamps in the British Museum: Roman provincial lamps (Vol. 3)*. London.
- Boatwright, M. T. (2000). *Hadrian and the cities of the Roman Empire*. New Jersey.
- Buckler, W. H. (1917). Lydian records. *Journal of Hellenic Studies*, 37, 88–115.
- Cohen, G. (1995). *The Hellenistic settlements in Europe, the islands, and Asia Minor*. Berkeley.
- Diest, H. (1889). *Pergamon: Über den Dindymos zum Pontus*.
- Gassner, V. (1997). Südtor der Tetragnos-Agora: Keramik und Kleinfunde. In *Forschungen in Ephesos (Vol. XVIII/1/1)*. Wien.
- Gürler, B. (2000). *Tire Müzesi cam eserleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hayes, J. W. (1971). A new type of early Christian ampulla. *British School at Athens Studies*, 66, 241–248.
- Jones, A. H. M. (1962). The cloth industry under the Roman Empire. *The Economic History Review*, 13(2), 183–192.
- Head, B. (n.d.). *Historia Numorum: A manual of Greek numismatics*. London.
- Hendy, M. (1985). *Studies in the Byzantine monetary economy c. 300–1450*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heuchert, V. (1997). *Roman coins from the province of Asia in the Antonine period (AD 138–192)*. Oxford.

- Isings, C. (1957). *Roman glass from dated finds*. Groningen.
- Ladstätter, S. (2005). XIV. Keramik. In *Hanghause 2 in Ephesos, die Wohneinheit 4, Baubefund, Ausstattung, Funde* (Vol. VIII/6).
- Loeschke, S. (1919). *Lampen aus Vindonissa*. Zürich.
- Lightfoot, C. S., & Aslan, M. (1992). *Antik Anadolu camları: Özel bir koleksiyon Yüksel Erimtan Koleksiyonu*.
- Magie, D. (1950). *Roman rule in Asia Minor: To the end of the third century after Christ* (Vols. I–II). Princeton.
- Malay, H. (1994). *Greek and Latin inscriptions in the Manisa Museum*. Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris (Nr. 19). Wien.
- Millar, F. (1999). The Greek East and Roman law: The dossier of M. Cn. Licinius Rufinus. *Journal of Roman Studies*, 89, 90–108.
- Mitchell, S. (1993). *Anatolia: Land, men, and gods in Asia Minor* (Vol. 1). Oxford.
- Doukellis, P. N. (2007). Hadrian's Panhellenion: A network of cities? *Mediterranean Historical Review*, 22(2), 295–312.
- Perlzweig, J. (1961). *Lamps of the Roman period: The Athenian Agora* (Vol. VII). New Jersey: ASCAS.
- Premmerstein, A., & Keil, J. (1914). Bericht über eine zweite Reise in Lydien. *Vienna*.
- Price, S. R. F. (2004). *Küçük Asya 'da Roma İmparatorluk Kültü: Ritüel ve İktidar* (T. Esin, Trans.). İstanbul.
- Robert, L. (1948). Inscriptions de Thyatire. *Hellenica*, 7, 70–79.
- Robinson, E. S. G. (1954). Cistophori in the name of king Eumenes. *Numismatic Chronicle*, 114, 1–8.
- Robinson, H. S. (1959). *Pottery of the Roman period: Chronology* (Vol. V). Princeton, NJ: ASCAS.
- Scheibler, I. (1976). *Griechische Lampen: Ergebnisse der Ausgrabungen* (Kerameikos XI).
- Smith, J. C. (1982). A Roman chamber tomb on the south-east slopes of Monasteriaki Kephala, Knossos. *The Annual of the British School at Athens*, 77, 35–44.
- SNG München Lydien. (n.d.). *Sylloge Nummorum Graecorum: Deutschland Staatliche, Münzsammlung München* (23 Heft). München.
- Stinson, P. (2012). Local meanings of the civil basilica at Aphrodisias: Image, text, and monument. In L. Cavalier et al. (Eds.), *Basiliques et agoras de Grèce et d'Asie Mineure* (pp. 107–126). Bordeaux: Ausonius.
- TAM V. 2. Herrmann, P. (1989). *Tituli Asiae Minoris: Volumen V. Tituli Lydiae Fasciculus II*. Wien.
- Waagé, F. O. (1941). Lamps. In *Antioch on the Orontes III: The excavations of 1937–1939* (pp. 55–82). Menasha.
- Walters, H. B. (1914). *Catalogue of the Greek and Roman lamps in the British Museum*. London.
- Williams, H. (1981). *The lamps: Kenchreai Eastern Part of Corinth V*. Leiden.